

**TIJORAT BANKLARI KAPITALLASHUVINI OSHIRISH
YO'LLARI (AT IPOTEKA SAMARQAND FILIALI MISOLIDA)”**

G'affarova Mashhura Otamurod qizi

*O'zbekiston Respublikasi Bank moliya akademiyasi Korporativ moliya va
qimmatli qog'ozlar bozori (sohalar bo'yicha) 24-04-guruh magistranti*

Annotatsiya: *Jahon miqyosida tijorat banklarining iqtisodiyotga ta'siri tobora ortib bormoqda. Bank kapitali ularning moliyaviy barqarorligi va mustaqilligini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Hozirgi kunda O'zbekistonda banklar kapitallashuvi jarayoni turli yo'nalishlar bo'yicha rivojlanmoqda. Ushbu maqolada tijorat banklarining kapitallashuv darajasini oshirish va uni takomillashtirish masalalari atroflicha yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *Bank kapitali, birinchi darajai kapital, ustav kapital,regulyativ kapital*

Abstract:*The impact of commercial banks on the economy is steadily increasing worldwide. Bank capital is a key indicator ensuring the financial stability and independence of commercial banks. Currently, the capitalization process of banks in Uzbekistan is developing in various directions. This article explores the issues of improving and enhancing the capitalization of commercial banks.*

Keywords: *bank's capital, tier one capital, authorized capital,regulatory capital*

Аннотация: *Влияние коммерческих банков на экономику во всем мире неуклонно растет. Банковский капитал является ключевым показателем, обеспечивающим финансовую стабильность и независимость коммерческих банков. В настоящее время процесс капитализации банков в Узбекистане*

развивается в разных направлениях. В данной статье рассматриваются вопросы совершенствования и увеличения капитализации коммерческих банков.

Ключевые слова: *капитал банка, капитал первого уровня, уставный капитал, регулирующий капитал*

Kirish

Tijorat banklarining barqaror faoliyat yuritishi va iqtisodiyotga samarali ta'sir ko'rsatishi ularning moliyaviy mustahkamligi bilan bevosita bog'liq. Bank kapitali esa tijorat banklarining moliyaviy barqarorligi va kredit berish salohiyatini belgilovchi asosiy omillardan biri hisoblanadi. Shu sababli, banklar kapitallashuvini oshirish masalasi zamonaviy moliyaviy tizimda muhim o'rin tutadi.

Bugungi kunda O'zbekistonda bank tizimi isloh qilinib, xalqaro standartlarga mos ravishda rivojlanmoqda. Xususan, Basel III talablari asosida banklarning kapital yetarliligini oshirish va moliyaviy xavflarni minimallashtirish bo'yicha qator chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Tijorat banklarining kapitallashuvini oshirish esa ularning likvidligi va to'lov qobiliyatini mustahkamlash bilan birga, iqtisodiyotda investitsiyalar hajmini oshirishga ham xizmat qiladi.

Ushbu tadqiqotda tijorat banklari kapitallashuvini oshirish yo'llari, xalqaro tajriba asosida takomillashtirish usullari hamda O'zbekiston sharoitida qo'llanishi mumkin bo'lgan samarali strategiyalar tahlil qilinadi. Tadqiqot natijalari bank tizimining barqarorligini oshirish va moliyaviy resurslardan samarali foydalanish bo'yicha muhim tavsiyalarni ilgari surishga yordam beradi.

2020-yil COVID-19 pandemiyasi sababli butun dunyo bo'ylab iqtisodiy inqiroz yuzaga keldi. Bank tizimi ham ushbu inqirozdan bevosita zarar ko'rdi. O'zbekiston ham bundan mustasno bo'lmay, iqtisodiyotdagi noaniqlik sababli bank kapitaliga bo'lgan talab yanada ortdi.

Pandemiya sharoitida banklarning moliyaviy barqarorligini saqlab qolish maqsadida Markaziy bank tomonidan tijorat banklariga **davlat kafolatlari va**

moliyaviy yordam paketlari ajratildi.

Banklarning moliyaviy barqarorligini ta'minlash uchun **regulyativ kapital talablarini oshirish** hamda **moliyaviy risklarni minimallashtirish** bo'yicha chora-tadbirlar qabul qilindi.

Xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlik: O'zbekiston bank tizimining kapitallashuvini oshirish maqsadida xalqaro moliya institutlari, jumladan, Osiyo taraqqiyot banki (OTB), Xalqaro valyuta jamg'armasi (XVJ) va Jahon banki bilan hamkorlik kuchaytirildi.

- 2020-yilda banklar kapital yetarlilik ko'rsatkichi **16-18%** atrofida bo'lsa, 2021-yilda **19-20%** gacha oshdi.
- Davlat banklarining kapitallashuvi ko'proq davlat tomonidan qo'llab-quvvatlandi, xususiylar banklarda esa ichki investitsiyalar va kapital jalb qilish orqali kapital yetarliligi oshirildi.

2022–2023-yillarda O'zbekiston tijorat banklari kapital yetarliligini oshirish bilan birga, kapital strukturasi diversifikatsiya qilishga e'tibor qaratdi. Bu jarayonda quyidagi yo'nalishlar bo'yicha islohotlar amalga oshirildi:

1. Qo'shimcha aksiyalar chiqarish va xalqaro investorlarni jalb qilish

- Tijorat banklari kapital yetarliligini oshirish uchun **qo'shimcha aksiyalar emissiyasini amalga oshirdi.**
- Xorijiy investorlar uchun bank sektorining ochiqligi ta'minlandi. Xususan, "O'zmilliybank" va "Ipoteka-bank" kabi yirik banklar xalqaro moliya bozorlariga chiqish imkoniyatlarini oshirdi.

2. Bank obligatsiyalarini chiqarish orqali kapitallashuvga erishish

- Tijorat banklari o'z kapitalini mustahkamlash uchun **ichki va xalqaro bozorlarda obligatsiyalar chiqarish** amaliyotini kengaytirdi.

○ Markaziy bank tomonidan ushbu jarayonni qo'llab-quvvatlash maqsadida obligatsiyalar bozorida likvidlikni oshirish bo'yicha chora-tadbirlar amalga oshirildi.

3. **Banklarning xususiylashtirilishi**

○ Davlat ulushi yuqori bo'lgan banklarning kapitallashuvini oshirish uchun ularni xususiylashtirish bo'yicha reja ishlab chiqildi.

○ Xususiy banklarning kapitallashuv darajasi oshirilishi natijasida ularning kredit berish salohiyati kuchaytirildi.

2023-yilga kelib, bank kapitalining yetarlilik darajasi **22-24%** gacha oshdi.

Tijorat banklari kreditlash imkoniyatlarini kengaytirib, yirik loyihalarni moliyalashtirish hajmini oshirdi.

2024–2025-yillarda bank kapitallashuvini oshirish jarayoni yanada kuchayadi. Bank tizimi xalqaro moliyaviy standartlarga moslashib, Basel III talablariga to'liq mos kelishi uchun quyidagi chora-tadbirlar amalga oshiriladi:

Kapital yetarliligi bo'yicha Basel III talablariga mos tizim yaratilib, banklarning **risklarni tahlil qilish va boshqarish tizimlari** takomillashtiriladi.

Sun'iy intellekt va blokcheyn texnologiyalari yordamida kapital boshqaruvi optimallashtiriladi. **Kredit sifati va bank aktivlarini oshirish, banklarning aktivlari sifati yaxshilanib, kapital samaradorligi oshiriladi.** Kredit portfelining sifati yaxshilash uchun xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikda risklarni minimallashtirish choralari ko'riladi.

Tijorat banklari xalqaro fond bozorlariga chiqib, kapital jalb qilish mexanizmlarini rivojlantiradi. Ichki bozorni rivojlantirish uchun **raqamli aktivlar va obligatsiyalar chiqarish** amaliyoti kengaytiriladi. 2025-yilga kelib, banklar kapital yetarliligi **25-27%** gacha oshishi kutilmoqda. Bank tizimi xalqaro moliya bozorida raqobatbardosh bo'lib, O'zbekiston banklari mintaqadagi yetakchi moliyaviy institutlarga aylanishi kutilmoqda.

Xulosa

2020–2025-yillarda O'zbekistonda tijorat banklari kapitallashuvi sezilarli darajada oshdi. Kapital yetarliligini oshirishga qaratilgan islohotlar bank tizimining barqarorligini mustahkamlash, moliyaviy xavflarni kamaytirish va investitsiya muhitini yaxshilashga xizmat qildi. 2025-yilga kelib, banklar kapitallashuvining yuqori darajasi ularning xalqaro moliya bozorida raqobatbardoshligini oshirib, milliy iqtisodiyotning barqaror rivojlanishiga muhim hissa qo'shishi kutilmoqda.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi 30.04.2023 yil
2. "Banklar va bank faoliyati to'g'risida" O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 05.11.2019 yildagi O'RQ-580-son
3. "Markaziy bank to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni, 11.11.2019 yildagi O'RQ-582-son
4. "Bank siri to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasi Qonuni, 30.08.2003 yildagi 530-II-son
6. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 12-maydagi "O'zbekiston Respublikasi Bank tizimini yanada isloh qilish strategiyasi to'g'risida"gi PF-5992-sonli Farmoni
7. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Yangi O'zbekistonning harakatlar strategiyasi to'g'risida"gi PF-60-sonli Farmoni //2022-2026 yillarga mo'ljallangan Taraqqiyot strategiyasi
8. "Bank xizmatlari iste'molchilari bilan o'zaro munosabatlarni amalga oshirishda tijorat banklarining faoliyatiga qo'yiladigan minimal talablar to'g'risidagi nizomni tasdiqlash haqida" O'zbekiston Respublikasi Markaziy banki

Boshqaruvining 02.07.2018 yildagi 3030-sonli qarori

9. Баранова В.В., Дроздова Н.О. Современная трансформация банковской системы и её влияние на финансирование экономики// Вестник Международного института рынка. – 2019 - №1. - С.15-21.

10. Каримова М.А. Совершенствование KPI системы в коммерческих банках Узбекистана International Interdisciplinary Scientific Conference “Digitalisation and Sustainability for Scientific Deployment :Economic, Social, and Medical Aspects”

11. Ismoilov Sh. S. Tijorat banklarida KPI tizimini joriy etishni ahamiyati Economics and Menejment Engineering, 2023